

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

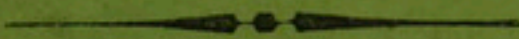
Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՊԱՆՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐԲԱՐԱՆԻ

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԲԱՅՈՒՄ 1870 ՍՄԻՆ

ՆԻՍ ՉՈՐԵՒՏԱՍԱՆԵՐՈՐԿ

9 ՆԵՎԵՄԵՐ 1870

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Յ. ՄԻԻԿԷՆՏԻՍԵԱՆ

— 1870 —

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԲԱՑՈՒՄ 1870 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ ԺԳ.

9 ԳԵԿՏԵՄԲԵՐ 1870.

ՆԱԽԱԳԱՀ. — Տ. ԵՐԵՄԻԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ (Աժժամանակեայ կարգեալ)

ԱՏԵՆԱՊԵՏ. — Գ. ՕՏԵԱՆ ԷՖ.

ԿԱՐԳ ԽՆԴՐՈՑ

1. Ատենադրութիւնք 2. եւ Է. նիստերուն :
2. Վերաքննութիւն Սահմ. — Գլուխ թաղական մատակարարութեան :
3. Ներքին կանոնադրութիւն Ընդհ. ժողովին , կամ Ատենական կանոնք :

Ատենադր բացվեցաւ ժամը 7ին ընդ առե-
նապետութեամբ Փոխատենապետ Ս. Աղաբէկ-
եան էֆ. ի , որուն փոխանակեց յետոյ Ատենա-
պետ Գ. Օտեան էֆ. :

Ի սկզբան 33 երեսփոխանք ներկայ էին ,
որոց թիւը ի վերջոյ 49 ի յանգեցաւ :

Ատենապետ էֆ. ազգարարութեամբ քաջա-
կայ դափօղ երեսփոխանաց ոմանց անունները
ձանուցնելէ ետքը՝ երկու դրութիւն ներկայա-
ցուց ժողովին . մէկը՝ Տէրոյնց էֆ. ի կողմէ ուղ-
ղոված՝ որով բողոք կը բառնար տօնելի օրեր
Ընդհանուր ժողովոյ գումարման դէմ . մյուսը՝
Ասլանեան Ստեփան փաշայի կողմէ՝ որով յայտ-
նելով թէ չը պիտի կրնայ երեսփոխանական
պաշտօնը որպէս պարտն է վարել , հրաժարա-
կան կը մատուցնէր :

Աւասիկ Տէրոյնց էֆ. ի բողոքագրին պատճէնը :

Ամենապատիւ Սրբազան Նախագահ եւայլն .

Այս անգամ ժողովոյդ ներկայ չը դառնովիս
նչ տկարութեան մը համար է , եւ ոչ անձնա-

կան կարեւոր կամ անկարեւոր բանի մը համար-
բուն պատճառը այս տեղս պիտի բացատրեմ :

Այս երկու անգամ է կը տեսնեմ որ ժողով
գումարելու համար տօնական օր մը կ'որոշվի .
մէկը եղաւ նոյեմբերի 21 ին , Ս. Աստուածած-
նի երկր ամաց ընծայման օրը , միւսն ալ այս
անգամ դեկտեմբերի 9 ին , Ս. Աստուածածնի
անարատ յղութեան օրը : Այս օրերս Հայաս-
տանեայց Ս. Եկեղեցւոյ աւանդութիւնը կիրա-
կի բռնել սահմանած է ուրիշ ամենի կիրակի-
ներու նման : Եւ ես տեսնելով որ՝ քանի որ
ազգիս մէջ Սահմանադրութիւնը հաստատված
է , 1860 էն ի վեր բնաւ կիրակի օր մը ազգային
ժողովներէն եւ ոչ մէկը նիստ ըրած է ,
զոր եւ ոչ կրօնքի հետեւող ուրիշ ազգ մը
կ'ընէ , ինչպէս որ ուրբաթ եւ պայրամի օրերը
մահմէտական տէրութեանց խորհրդարանները
դոց կ'ըլան . կը գուշակեմ որ մեր ժողովոյն
մէջ շարաթամիջի կիրակիներուն ժողովոյ նիստ
ընել առաջարկողները կիրակիներու մէջ տար-
բերութիւն մը կը դնեն , զոր ազգային կրօ-
նական աւանդութիւնը չը ճանչնար , ուստի

եւ ես ալ չ'եմ ընդունիր . վասն զի այսպիսի աւանդութիւնները աւելը՝ ոչ միայն եկեղեցական եւ կրօնական պարտաւորութիւններու հակառակ է , (զոր գուցէ բանի տեղ չը դընդոններ կան .) այլ եւ Սահմանադրութեան հիմնական սկզբանց վեցերորդ յօդուածին , զոր ժողովականքս անխախտ պահել խօստացած եւ վաւերացուցած ըլլալով այսօրուան պէս շարքաթամիջի կիրակի օրերը՝ եւ իցէ ժողով գումարելու ոչ Վիւանը իրաւունք ունի առաջարկելու , եւ ոչ ժողովականք իշխանութիւն ունին որոշում տալու . հետեւաբար՝ ոչ ալ ես պարտաւորութիւն ունիմ այդպիսի որոշման համաձայնելու :

Այս պարտաւորութիւն չ'ունենալէս այնպէս չ'հետեւի որ ժողովականութենէ հրաժարած եմ . զիս ընտրողներուն կա՛րքը կը յարգեմ որքան եւ մինչեւ ցերբ որ կարելի է , եւ ինչպէս որ ժողովոյ ներկայացած առաջին անգամիս խօսեցայ եւ գրով ալ տուի , Սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքը անխախտ մնալուն խօսք տուած ըլլալովս՝ անոր դէմ ամենափոքր բան մ'ալ նշմարած ժամանակս ընդդէմ կը բողոքեմ . Ընդհանուր ժողովոյն նկատմամբ այս է պարտականութիւն մը՝ զոր ամեն ժողովականք ունին . տարբերութիւնը միայն ունենալին ճանչնալու վրայ է :

Մնամ եւայն .

9 Դեկտ. 1870 .

Երևանքիւտար .

Ն. Ե. ՅՈՎ. ԳՐ. ՏՐ. ԿՐՈՏ. ՏԵՂՈՅՆԵՐ

Ստեփանակերտ էֆ. ընթերցաւ զայս եւ հրաւիրեց ժողովականները՝ որ նախ Տէրոյնց էֆ. ին բողոքագրին եւ յետոյ Ստեփան բաշայի հրաժարականին վրայ իրենց զխօսողութիւնները յառաջ բերեն :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Այդ բողոքագրին մէջ երկու բան կայ զխօսողութեան արժանի , այսինքն երկու սխալ . նախ Տէրոյնց էֆ. կ'ըսէ թէ տօն կամ կիրակի օրերը ժողով չը կրնար գումարվիլ , մինչդեռ Պօղոս Առաքեալ Վորնթացուց թղթոյն մէջ կը հրամայէ որ միաշարքաթու օրերը հաւատացեալք ի մի վայր գումարվին եւ իրենց եկեղեցւոյ հաշուական գործերը նոյն օրը հոգան եւ անտեսեն . Երկրորդ Տէրոյնց էֆ. կը կարծէ թէ Սահմանադրութեան հաստատութենէն ի վեր կիրակի կամ տօն օր մը բնաւ ազգային ժողով մը նիստ ըրած չ'է , բայց չը յիշեր որ անցեալ տարի դեկտ. 9ին ,

ճիշդ այսօրուան օրս , եւ այս տեղ Ընդհանուր ժողովը նիստ կազմած է : Եթէ այս գումարումը իւր խղճմտանաց կը հակառակէր , ինք իր կրօնագէտ եւ օրէնագէտ , իսկ եթէ ընտրեալ չ'էր՝ գէթ իր ընտրող , պէտք էր այն ատեն եւս բողոք բառնար . իսկ մեր խղճին վրայ բնուր չը ծանրանար՝ երբ Ազգին կենսական գործերը կարգի դնելու համար՝ որ մեր պարտաւորութիւնն է՝ կիրակի օրերը կը միանանք :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եթէ ժողովը կ'ուզէ այդ նամակին օրինաւոր պատասխան մը տալ , եկող շարթու դարձեալ իւր նիստը կիրակի աւուր կը թողու :

ԵՈՒՍՈՒՑԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Տէրոյնց էֆ. ին առաջարկութիւնը ինչ արժէք ալ ունենայ կանոնաւոր կերպով ներկայացված է ժողովին , ուստի նախ պէտք է խնդրոց կարգն անցնի ու այնուհետեւ ամեն երեսփոխան իւր կարծիքը յայտնէ թէ՛ կիրակի կամ տօն օրերը Ընդհանուր ժողով գումարելը Սահմանադրութեան հակառակ է թէ ոչ :

ՈՍԿԱՆ Յ. ԷՖ. — Ըստ իս Տէրոյնց էֆ. ին պէտք է սա պատասխանը գրել , « արժան է ի շարթու բարիս գործել » :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Վիւանը պարտ կը համարի նախ եկեղեցական հարց կարծիքը խնդրել այս խնդրոյն վրայ :

ՆԱՌԱԳԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆ. — Մեր խղճին վրայ բնաւ այդպիսի բնու մը չը կայ . Ազգը վերքեր ունի , եկեր ենք դարման տանելու : Աւելի աղէկ է պատուաւոր ժողովներու մէջ զստովիլ եւ օգտակար ըլլալ Ազգին , քան թէ շուկայ երթալ կամ զբօսարաններու մէջ խաղերու պարապիլ , մանաւանդ որ հոս ձեռագործ աշխատութիւն մ'ալ չը կայ որ ուղղափառութեամբ հակառակ դատվի : Բողոքարկուն արաքննիչ ատենան մը պիտի բանայ եւ այսուհետեւ Ընդհ. ժողովին ամեն արարքը խճրճէ , իր այս բողոքը՝ մանաւանդ մեզի եկեղեցականաց դէմ է , եւ չ'ենք ընդունիր զայն :

Տ. ՆԵՐՍԷՍ ԵՊՍ. — Իրաւունք ունի Տէրոյնց էֆ. ըսելու թէ կիրակի կամ տօնի օրերը գործի պարտալիլ պէտք չ'է , բայց երբ բարիք մը պիտի գործվի , կեանք մը փրկվի , ամենեւին մեղք չ'է տօն օրերը այս տեսակ բարեպաշտական նպատակներու նուիրել :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ. ԷՖ. — Չ'եմ ընդունիր որ Տէրոյնց էֆ. իրաւունք ունեցած ըլլայ ազգային գործոց պարապիլը մեղք համարելու . մենք Ս. Գիրքէն ստանկ սովորած ենք որ մի-

այն կիրակի օրերը մարմնաւոր գործերէ հեռի կենալու է , իսկ մեր գործոց բոլորն ալ կրօնական են :

ՕՏԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Նամակին հեղինակը թերեւս իրաւունք մ'ունեցած ըլլար եթէ ըսէր թէ՛ աղօթից նուիրված տեղ մը չը կրնար ժողովոյ սրահ մ'ըլլալ , բայց երբ այսքան տարիներէ հետէ Ընդհ. ժողովը հոս կը գումարվի եւ ինք ասոր դէմ զխօսողութիւն մը չ'ընէր , չ'եմ գիտեր թէ ինչ արամաբանութեամբ տօնի օրեր ժողովոյ նիստ կազմելու դէմ խղճահար գանգամներ կ'ուղղէ : Այս պարագային մէջ ժողովոյ արժանապատուութեան վայլածն է ուրիշ խնդրոյ անցնիլ :

ԱՅՎԱՏԵԱՆ ՄԱՏ. ԷՖ. — Ես ալ համամիտ եմ անոնց որ կը հաւատան թէ Տէրոյնց էֆ. իրաւունք չ'ունի եւ կը սխալի իւր գիտօղութեանը մէջ : Մինչեւ ցարդ ազգ. Թաղական Խորհուրդները կիրակի օրերը կը գումարվին , որք մանաւանդ գրամական գործերու կը պարապին , բայց զխօսողութիւն մ'եղած չ'է ասոր դէմ : ժողովը կրնայ փոփոխակի երբեմն կիրակի եւ երբեմն ուրբաթ օրերը գումարվիլ : Մեր Ազգ. Վարչութեան գործոց առարկաներն են եկեղեցիները , աղքատները , եւ ասոնց հոգատարութիւնն ալ կիրակի կամ տօն օրերու յատուկ է , իրր նուիրական գործ մը . եթէ քաղաքական յարաբերութեանց վերաբերող խնդիր մը երեւան ելնէ , այդ ուրիշ բան է . այն ատեն ժողովը կիրակի օր չը գումարվիր , սակայն առ այժմ այդ նամակը չը գրվածի պէս պէտք է բռնել եւ մեր գործօղութեանց ընթացքը շարունակել :

Տ. ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ ՎՐԴ. — Եթէ Տէրոյնց էֆ. խղճահարութենէ դրդեալ այս տեսակ խնդիր մը կը յարուցանէ , ինչ զարմանալի բան է որ ստաջուց ոչ միայն Թաղ . Խորհուրդները կիրակի օրերը գրամական գործոց կը պարապին , այլ եւ եկեղեցական Հարք Ս. Պատարագ մատուցված ատեն հաւատացելոց բազմութեան մէջ զանձանակ կը պտրտցնեն . Տէրոյնց էֆ. զոյն ամենը կը անտէ , եւ իր խղճին չը դպչիր , բայց Ընդհ. ժողովոյ կիրակիօրեայ գումարման դէմ բողոք կը բառնայ . իւր բողոքը անիրաւ է :

Ժողովը միաձայն հաւանութեամբ անտեղի կը դատի Տէրոյնց էֆ. ի յարուցած խնդիրը յուզել , հետեւապէս կ'անցնի Ստեփան վաշայի հրաժարականի խնդրոյն :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ժողովը որոշած է ա-

սանց պատճառի հրաժարականներն ընդունիլ , Ստեփան վաշայի ներկայութիւնը թէ եւ խիստ կարեւոր , բայց քանի որ հրաժարականը պատճառ մը չը ցուցնեն , ցաւօք կ'ըսեմ թէ ինքնին հրաժարեալ պիտի համարվի եւ ժողովը չը պիտի կրնայ տարբեր բան մ'ընել :

ՍՐՎԱՃԵԱՆ Յ. ԷՖ. — Ստեփան վաշային պէս ուրիշ հրաժարողներ ալ եղան եւ կ'երեւի թէ ասոնց թիւը հեռո՛հեռո՛ պիտի շատնայ : Երաւէ որ մէկ մասը անձնական արգելքներէ ըստ պակեալ կը քաշվի պաշտօնէ , բայց կան ուրիշներ ալ որք պատենութիւն ունին այս պաշտօնը ստանձնելու եւ չ'են ընդունիր . ոչ ոք կրնայ ըսել ասոնց համար թէ ազգասէր մարդիկ չ'են . ինչ է ուրեմն այս հրաժարականներու բուն պատճառը , զայն պէտք է զիտնալ : Արդի երեսփոխանական ժողովը վերանորոգված օրէն ոչ Ազգը եւ ոչ երեսփոխանները տեսին որ գործ մը կատարված ըլլայ . անօք որ ազգին սիրոյն համար աւելի կ'ընտրեն գործել քան խօսիլ , այս վիճակէն դժգոհ կը հրաժարին : Ես կ'ըսեմ թէ Ստեփան վաշայի երբէք պակասած չ'էր Ընդհ. ժողովներէն , եւ ինք այն կարգի երեսփոխաններէն է որ գործ , արգիւնք կը խնդրէ եւ ոչ խօսք . այնպիսի գրքութիւն մ'ունենանք որ գործենք : Ստեփան էֆ. ալ հրաժարեցաւ ատենապետութենէն եւ ըսվեցաւ որ Ս. Պատարագը պատճառն իմանայ , բայց չը հարցվեցաւ . այս հրաժարականին մէջն ալ ուրիշ պատճառ մը չ'եմ տեսներ , եթէ ոչ գործ չը տեսնովիլը եւ ունայն վիճաբանութիւններով ժամանակ սպառիլը :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եթէ անգործութիւն կայ , ես ալ անոր դէմ կը բողոքեմ . բայց մինչեւ ցարդ հրաժարող երեսփոխաններէն թէ Ստեփան բաշայն եւ թէ ուրիշները այդ տեսակ պատճառ մը մէջ չը բերին որ ժողովը զայն նկատողութեան տանուր . միայն կարծեմ Քափամանեան էֆ. այդ իմաստ խօսք մ'ունէր իւր հրաժարագրին մէջ , բայց այն ատեն ոչ ոք ի նպատ զխօսողութիւն մ'ըրբաւ . եւ ժողովը հրաժարականն ընդունեց : Աւստի ինչպէս ուրիշ նիստի մը մէջ ըսած եմ , երբ ժողովական մը ատանց պատճառի կը հրաժարի , պէտք է անոր հրաժարականն ընդունիլ : Երեսփոխանական պաշտօնի հետամուտներ կան նոր ընտրութեանց առթիւ , եւ այնպիսի անձեր երեւան պիտի գան որ անձանձիր պիտի վարեն այս պաշտօնը : Իսկ Ստեփան էֆ. ի հրաժարականին դալով որովհետեւ ժողովը այդ խնդիրը իւր

ներկայութեանը յուզել որոշած է եւ այժմ կը յուզվի, կ'ըսեմ թէ Ատենապետ ընտրված ատեն 70 ընտրողներէն 40 քրուէ վատակեցաւ, եւ ըստ որում առաջին նիստէն բոլոր ժողովը գոհ ընելով իւր պաշտօնը վարած է, վստահութեամբ կրնամ ըսել որ եթէ նորէն Ատենապետ մը զընել հարկ ըլլայ բոլոր ժողովը համակամ իւր քրուէն անոր պիտի տայ:

ՈՍԿԱՆ Յ. ԷՅ. — Առանց խնդիրը մասնաւորելու ես ինքնին խորհրդածութեան առարկայ ըրած էի թէ ի՞նչ կերպ ծառայութիւն կրնանք մատուցանել Ազգին եւ ի՞նչ պէտք է ըլլայ մեր բարոյական տրամադրութիւնը. ես այսպէս գըտի: Երկնից մէջ Աստուած ու մեր կրօնքը, երկրի վրայ մեր թագաւորն ու անոր արդար օրէնքը. այս երկուքին մէջ ուղիղ զիծ մը որ մեր խղճին մէջէն անցնի: Այս տեսութեամբ հարձ բան մը պատրաստած եմ որ անցեալ նիստին մէջ ժամանակ չ'եղաւ կարգալու, եթէ ժողովը կը հաճի այսօր քանի մը վայրկեան չընորհել, կարգամ զայն:

ՕՏԵԱՆ Գ. ԷՅ. — Սըվածեան էֆ. ի խօսած ատենը երբ խօսք ուղեցի, ընաւ միտքէս չ'էր անցնել իմ Ատենապետութեան հրաժարականիս ըրած ակնարկութեանը պատասխանել. այլ զի կ'ուզէի մէկ քանի էական մասերը քննել իր ըսածներուն: Այլ անկէ ետքը Փափազեան էֆ. այս ակնարկութեան առթիւ այնպիսի պատուաբեր խօսքեր ըրաւ, որոց անդայ չ'եմ կրնար մնալ եւ որոց սրտիս յուզմունքովն ու շնորհակալութեամբը միայն կրնամ պատասխանել: Դանք էական խնդրոյն:

Սըվածեան էֆ. կ'ըսէ թէ՛ երեսփոխանութեան հրաժարողները չ'է թէ անձնական պատճառներու համար կը հրաժարին, այլ վասն զի ունայն վիճարանութիւններով ժամանակ կը վատնի ընդհանուր ժողովին մէջ եւ թէ երեսփոխանաց շատը աւելի խօսիլ կը սիրէ քան թէ գործել: Հրաժարող երեսփոխաններուն ամենքն ալ այսպիսի խորհրդածութիւն մ'ըրած են թէ ոչ, չը գիտեմ. եւ իրաւունք ունիմ կարծելու որ ըրած չ'ըլլան. սա միայն կը յիշեմ որ մէջերնուն մէկը այսպիսի պատճառ մը ցուցած էր իր հրաժարագրին մէջ: Բայց այդ խորհրդածութիւնը, զոր յառաջ կը բերեն, իրաւացիքան մըն է արդեօք. — Չէ: Աստուած չ'ընէ որ մեր անդի գլխին դառնայ գայ այնպիսի կառավարութիւն մը որ միայն գործէ, այսինքն չը խորհի, չը խօսի, չը վիճարանի, ու գործէ: Խորհիլը գործել է, եւ ես ինքնին գոհ

կ'ըլլամ քանի որ տեսնեմ որ Ազգը կը խորհի. հետեւաբար չ'եմ ընդունիր այն կարծիքը որ ունայն կը համարի ընդհանուր ժողովի վիճարանութիւնքը: Այն վիճարանութիւնքը թերեւս հարեւանցի նայվածքով մը ապարդիւն կ'երեւնան քեզի. եթէ ուրիշ արդիւնք մ'ալ յառաջ չը բերեն, շատ անգամ Ազգը սխալ քայլ մ'առնելէ կ'արդիւնեն. ասկէ զատ, վիճարանութիւնը սերմունք մըն է տպագային համար, եւ քանի խնդիր որ այսօր չը լուծվիր կամ լաւ կերպով չը լուծվիր, որ մը չէ նէ որ մը պիտի լուսաբանի այս վիճարանութեանց շնորհիւ: Հետեւաբար ես իմ մասիս կ'օրհնեմ այն ժամերը որ վիճարանութեամբ կ'անցնին, հերիք է որ վիճարանութիւնը ազգային խնդրոց վրայ դառնայ, բացված խնդրոց մը վրայ դառնայ, եւ խնդիրէն դուրս անձնական կամ փոքուն վիճարանութեան չը դառածի:

Հրաժարեալներուն մէկ մասն ալ ոչ թէ իրենք հրաժարած են, այլ ընդհանուր ժողովը զիրենք հրաժարեցուցած է:

Այսպիսեաց ցանկ մը տեսվեցաւ անցեալ շաբթու օրագրին մէջ, եւ այս բանս բաւական տարածայնութիւն յարոյց: Կէտ մը կայ այս խնդրոյն մէջ, զոր կ'ուզէի ընդհանուր ժողովին ուշադրութեամբ յանձնել, չ'է թէ այն մտօք որ ժողովին որոշումը ետ դառնայ, մանաւանդ թէ ըստ ինքեան ո՞վ աւելի արժանի է այդպիսի խօսութեան քան ժողովին չ'եկող եւ զանի անգործութեան դատապարտող ժողովականք. այլ այդ կէտը օրինակութեան նկատմամբ ծանրակշիռ կարեւորութիւն մ'ունի, եւ պէտք է որ ընդհանուր ժողովը գիտնայ զայն:

Ժողով մը, ինչպէս որ եւ է իշխանութիւն, զո՞վ կրնայ հրաժարեցնել. — զանի որ իրմէ առած է իր իշխանութիւնը: Երեսփոխան մը իր իշխանութիւնը, իր պաշտօնը Ազգէն առած է. ինչպէս ուրեմն ընդհանուր ժողովը զայն կը հրաժարեցնէ: Ընդհանուր ժողովը կրնայ ընտրողաց գլխիւ եւ ըսել թէ ձեր զրկած երեսփոխանը իր պարտքը չը կատարեր եւ դարմանը ընտրողներէն խնդրել, բայց ինքնին հրաժարեցնել զանի՝ իւր ձեռնհասութեանէն վեր է: Ահա այս իմաստն ունին եղած զիտօղութիւնքը որոնք ինծի ալ իրաւացի կը թըլին: Եթէ ժողովին կարծիքն ալ իմինիս պէս ըլլայ, ճար մը ընտուել հարկ կ'ըլլայ այս դժուարին վիճակէն ազատելու համար: Մէկ հատիկ միջոց մը կայ, այն որ արդէն ժողովին յառաջագոյն ներկայացված էր Ատենապետ էֆ. ի կողմէն, այ-

սինքն սահմանված ժամանակին ատենն բանալ եւ ներկայից թըլուր բաւականանալով որոշում ընել: Եւ թէպէտ ասով Սահմանադրութեան մէկ տրամադրութիւնը փոփոխած կ'ըլլանք, բայց գոնէ մեր ձեռնհասութեանէն վեր գործ մ'ըրած չ'ենք ըլլար:

Ասոնք են այն խորհրդածութիւնները զոր կ'ուզէի ժողովին ներկայացնել ի պատասխան Սըվածեան էֆ. ի ըսածներուն:

ՍԵՎԱՃԵԱՆ Յ. ԷՅ. — Եթէ հրաժարողները պատճառ յայտնած ըլլային ժողովը զայն ներկատողութեան կ'առնուր, ըսաւ Փափազեան էֆ. բայց միթէ հրաժարողները այնքան անբաղաճաւար են որ ելնեն ըսեն թէ ժողովը գործ չը տեսնելուն համար մենք կը հրաժարինք: Անգամ մը անոնց զգացումները քննելու է հասկընալու համար:

Եւ դարձեալ Փափազեան էֆ. երբ հրաժարողներուն տեղ նորերը կու գան կ'ըսէ, կըրնանա՞յ երաշխաւորել որ անոնք այս վիճակին մէջ պիտի շարունակեն: Օտեան էֆ. վիճարանութիւն կ'ուզէ, ես ասոր հակառակ չ'եմ այլ միայն անգործութեան դէմ կը բողոքեմ, որուն դէմ Օտեան էֆ. կ'առարկէ թէ խորհելը գործել է, բայց միթէ մենք խորհելով կը խօսինք: Կրնան թէ ընդհ. ժողովն իրաւունք չ'ունի երեսփոխան մը իր պաշտօնէն դադարեցնելու, բայց Սահմանադրութեան մէջ գրված է որ երեք անգամ չեկող ժողովական մը հրաժարեալ համարվի: Ազգը օրէնք մը չի ներկայ մեզի տուեր է, բայց մենք դեռ մեզի համար ատենական օրէնք մը չ'ունինք: Ազգը գործ կ'ուզէ մենէ բայց կրնանք արեւու ընթացքը կեցնել, որ մեզի գործելու միջոց տայ:

ԱՅՎԱՏԵԱՆ ՄԱՍ. ԷՅ. — Նստաակ ունէի երկու կէտի վրայ խօսելու. առաջինին նկատմամբ որ գործելու եւ վիճարանելու խնդրոյն կը վերաբերի, Օտեան էֆ. շատ աղէկ խօսեցաւ եւ հարկ չը թողաւ ինծի կրկնելու. իսկ երկրորդին այն է բացակայ երեսփոխանաց հրաժարման խնդրոյն վրայ՝ իմ կարծիքս կը տարբերի ուրիշներէն:

Անշուշտ այս երկրորդ կէտին նկատմամբ խնդիր յարուցանողները կ'ընդունին որ երեսփոխան մը ազատ է հրաժարելու, եւ արդէն Փափազեան էֆ. ի առաջարկութեան համեմատ ժողովն որոշեց նաեւ որ երբ երեսփոխան մը նամակով յայտնէ իւր հրաժարականը, ընդունվի. իսկ երբ մտադրութեան արժանի պատճառ յառաջ բերված ըլլայ՝ ի քննի առնու-

արդ՝ ժողովն որ այս սկզբունքն ընդունած է, ի՞նչպէս չ'ընդունիր որ երեսփոխան մը յաջորդաբար երեք անգամ չը գալէ ետքը՝ ինքնին հրաժարեալ համարվի. հետեւապէս այս պարագային մէջ ժողովը չ'է զանի հրաժարեցնողը այլ նոյն ինքն չ'եկող երեսփոխանն է որ կը հրաժարի. հոս Սահմանադրութեան սկզբան հակառակող բան մ'ալ չը կայ: Եւ եթէ ժողովը բաւական կը համարի, կ'առաջարկեմ որ այս վիճարանութիւնը դոյզի եւ ուրիշ խընդրոց անցնինք:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Դիւանը պարտ կը համարի Օտեան էֆ. ի հարցնել թէ՛ ժողովը որոշման նկատմամբ իւր ըրած զիտօղութիւնը վիճարանութեան ներքեւ գրվելու մտօք եղած առաջարկութիւն մըն է՝ թէ ոչ:

ՕՏԵԱՆ Գ. ԷՅ. — Արտիկաեւ ժողովն որոշած է երեք անգամ բացակայ գտնվող երեսփոխանաց հրաժարելու, չ'էի համարձակելու երեքէք զանի զիտօղութեան ենթարկելու, եթէ ուրիշները նախ քան զիս խնդիր յարուցած չ'ըլլային այդ մասին: Կը կրկնեմ թէ չ'ունիմ այդ համարձակութիւնը, միայն կը փափաքէի որ այդ որոշման տեղ անցնէր Ատենապետ էֆ. ի ըրած առաջարկութիւնը, որ է ներկայից թիւը հերիք համարելու անոնց ձայնից առաւելութեամբ որոշում ընել. բայց որովհետեւ արդէն որոշում կայ այս խնդրոյն վրայ, չ'եմ համարձակելու իմ զիտօղութիւնս իբր առաջարկութիւն ներկայացնելու:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Քանի որ առաջարկութեան ձեւով չ'է այդ զիտօղութիւնը, ուրեմն վիճարանութիւնը դոյզված է այս խնդրոյն վրայ: Հինգ ատենաքանք խօսք ուղած են, որոնց առաջինը Ռսկան էֆ. գրաւոր առաջարկութիւն մը ներկայացնել խնդրած է. եթէ ժողովը կը հաճի մօտիկ ընել, Ռսկան էֆ. ին պիտի տրվի խօսքը:

ՕՏԵԱՆ Գ. ԷՅ. — Կարծեմ իւրաքանչիւր երեսփոխան իրաւունք ունի բացված խնդրի մը վրայ խօսելու, մի եւ նոյն բանը կը նշանակէ նաեւ գրաւոր ներկայացնել իր խօսքը. ուրեմն Ռսկան էֆ. ի զրածը կարգալու իրաւունքը բընական է:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Իրաւ է որ ամեն երեսփոխան ազատութիւն ունի իր կարծիքը բանիւ բերանոյ կամ գրաւոր յայտնելու, բայց երբ խօսք մը խնդրէն դուրս ըլլայ, այն ատեն ժողովը ինչպէս ատենական ընդհանուր օրէնք է, կրնայ զայն յաջորդ նիստի մը թողուլ:

ԱՅՎԱՏԵԱՆ ՄԱՍ. ԷՖ. — Ես ալ միեւնոյն պա- տասխանը պիտի տայի սակաւ ինչ բացատրու- թեամբ : Ոսկան էֆ. ի խօսքը ներկայ խնդրէն դուրս տեսութիւն մըն է , կ'առաջարկեմ զայն ետքի թողուլ :

ՈՍԿԱՆ Յ. ԷՖ. — Ոչ երբէք , ներկայ երես- փոխանաց թըւով գոհ ըլլալու առաջարկութիւ- նը իմն է , որու վրայ Օսեան էֆ. խօսեցաւ , այս կարեւոր կէտին վրայ ընդ երկար խորհելէ ետքը՝ քանի մը տող բան գրեցի որպէս զի ընդհա- նուր կարծիքները համաձայնեցնեմ — Ահաւասիկ

ՄԵՆՔ ՄԵՐ ՍԿԶԲԱՆՅ ՀԵՏ ՀԱՇՏ ՁԵՆՔ (1)

Ինչ աստիճանի կարեւորութիւն ալ ունենան ժողովոյս առաջարկեալ խնդիրները , անոր կազ- մութեան օրինաւորութեանը խնդիրը կարեւո- րագոյնն է : Համազգային խնդրոց մէջ ընդհան- րապէս իմ տեսութեանս եզանակը սովորակա- նէն տարբեր եղած է , եզականութիւն մը՝ որ մեծագոյն մասին հաւանութիւնը դիւրաւ չը յա- ջողիր ստանալու , եւ ժամանակը միայն զայն կ'արդարացնէ . բայց եւ այնպէս ես խղճի վը- կայութիւն մը տալու պարտական կը համարիմ ինքզինքս , ուր անկ է : Հոս աս հարկը ստի- պողագոյնն է :

Յաւ է որ տասն եւ երեք յաջորդական նիս- տերու մէջ դեռ վճռարար բան մը աւարտած չենք . ոմանք զիտել տուին իրաւամբ թէ սուղ ժամանակինս երկարաբանութեամբ մա- շեցնիս է ասոր պատճառ . եւ այլք , ոչ նուազ իրաւամբք , յաւելին խնդրոց կարգին օրինաւոր գասակարգութեամբ չընթանալը : Ես կանխաւ առաջարկեցի մեր սիրելի Ազգին այժմու վիճա- կին քաւ մը ունենալ եւ մեր ձեռնհասութեան ներքեւ եղած դործերը ըստ այնմ կարգի դնել . եթէ այդպէս ըլլար անշուշտ մեծ խնայողու- թիւն կ'ըլլար խօսքի եւ ժամանակի , եւ կա- րեկցութեան խնդիրը , զոր ժողովս այսօրայդ- շափ եռանդով կ'ողջագուրէ , յառաջագոյն կը ներկայանար . եղբայրական բարեգործութիւն մը կատարած կ'ըլլայինք եւ հասարակաց հա- մակրութեանն ու վստահութեանը աւելի իրա-ւունք կը ստանայինք : Բայց եղածը եղած է . անցեալէն օգուտ քաղենք ներկան կանոնաւո-րելու համար :

Ինձ ամենէն փափաքելի բանն այն է որ , արդարութեան եւ իրաւանց սահմանին մէջ ժո-

ղովս ազատարար գործէ . ուստի կրնաք երե-ւակայել թէ ինչպիսի ձախողակի տպաւորու- թիւն ըրաւ մտացս վրայ այն կասկածը՝ զոր կաթողիկոսաց խնդրոյն յուզման ժամանակը ստիպվեցան ոմանք յայտնել այս բառերով . « Ուրեմն ժողովս ճնշման տակ կը գործէ » : Այն օրուրնէ ուշադրութեանս նիւթ ըրի ես կարծեաց կնճռոտ ընթացքին մէջ , թէ կարե՞լի է խարխալելով ուղեցոյց թել մը նշմարել , եւ արամադրեալ եմ հաւատալու թէ այժմ զը-տայ : Տեսէք ինչ գէպքով եւ ինչպէս :

Նախորդ նիստին մէջ նորընտիր երեսփոխանի մը հրաժարական նամակը կարդացվեցաւ . Դի-ւանը իր պաշտօնը կատարեց ժողովոյս կարծի-քը խնդրելով յիշեալ հրաժարականին ընդուն-վելուն վրայ . Փափաղեան Ստեփան էֆ. խօսք ուղեւով առաջարկեց թէ այսպիսի հրաժարա-կաններ պէտք է անմիջապէս ընդունվին , վասն զի յօժարութիւն չ'ունեցօղը ազգային պաշտօ-նին , բունի հրաւիրմամբ ստիպելը՝ անօղուտ է : Ժողովը Ստեփան էֆ. ին համակամ երեւցաւ . երբ ես բացատրութիւն մը խնդրեցի Դիւանէն թէ բացակայութեան որոշեալ պայմաններէն դուրս երկու յաջորդական նիստերու բացակա-յութիւնը երրորդին հրաժարական համարվելով այն անօրէնութիւնը պիտի գործադրվի արդ-եա՞ք պարտազանցներու նկատմամբ . Ատեանը ըսաւ վճռարար թէ այդ որոշեալ խնդիր է : Հոս խօսքիս կարգը կ'ստիպէ զիս յիշեցնել որ այսօրուրն սկսեալ ներկայութեան ցուցակը զըն-նել հարկ է ամեն նիստի մէջ . քաղմակնճիճն գործ մը որով միտքս կանխաւ պաշարեալ էր . ուստի զիտել տալ ուղեցի , որ երկու յաջոր-դական նիստերու բացակայութեանէն ետքը եր-րորդին ներկայ գտնվելով՝ քանի որ երեսփո-խան մը իր պաշտօնի իրաւունքը պահէ , իր ա-կընկալութեան հակառակ արդիւնք կրնայ բե-րել . վասն զի 60 ի վրայ 40 երեսփոխան բա-ցակայութեան կերպ մը իրաւունք կ'ստանան , որով ժողովոյս գործառնութիւնը կը խափան-վի . յաւելլով միանգամայն թէ , սիրելի է ինձ հաւատալ որ երեսփոխան էֆ. ները այսպիսի ընթացքէ զգուշանան իրենց խղճին ձայնին հե-տեւելով , բայց եւ այնպէս ընդունված սկզբ-բունքէն այս տնաձելի հետեւանքը կրնայ ա-ռաջ գալ Անշուշտ առաջարկութեանս նորօրի-նակ կերպարանքը եւ իմ կարի համառօտաբա-նութիւնս , գուցէ եւ տկարութիւնս , ստիպե-ցին ատեանը աւելի բացատրութիւն պահանջե-լու ինձմէ . եւ թէպէտ Ատենապետ էֆ. վըճ-

(1) Ըստնագր. նիստ 2, երես 85

ուեց թէ ես խնդրոյն կարգէն դուրս ելած էի , երկու էֆ. ներ իրարու ետեւ խօսք ուղեւով իրարու հակառակ փաստարանեցին , բայց իմ առաջարկութիւնս հաստատեցին : Այս միջան-կեալ գէպք մի է , որ աս երեւոյթս գուցէ կա-րեւոր նշանակութիւն մը չ'ունենայ , բայց խընդ-րեմ վայրկեան մը հետեւանքը նկատեցէք ինձի հետ :

Նախ Երեսփեան Տիգրան էֆ. խօսք առ-նելով յայտնեց թէ նամակաւ հրաժարողներուն խնդիրը իսկոյն ընդունելու չէ , իսկ բացակա-յութեամբ հրաժարեալ սեպվածներուն նկատ-մամբ՝ աւելի ամօք կերպ մը գործածել հարկ է . առարկելով թէ կարելի է խնդիր մը երես-փոխանաց մէկ մասին անհաճոյ գտնվելով միա-բանին նոյն խնդիրը յուզված նիստերուն ներ-կայ չը գտնվելու . հաւանականութիւն մը՝ որ տխուր ճշմարտութեան կրնայ դառնալ , եթէ արդէն դարձած չէ : Կը սխալիմ արդե՞օք եթէ ըսեմ որ հոս շօշափելի յայտնութիւն մը կայ՝ հետզհետէ տեղի ունեցած հրաժարներու , բա-ցակայութեանց պատրուակներու եւ մեծ մասի ներկայութեամբ բացված նիստերու մէջ՝ ժա-մանակէ առաջ խուսափմանց առթիւ փոքրա-գունէն քրէէ պահանջվելու հարկին , որ նոյն իսկ Երեսփեան էֆ. ին ուղղադատ վկայու-թեամբը օրինաւորութեանէ դուրս էր . ուսկից ետքը Սրբազան Նախագահ Հօր առաջարկու-թեամբը հարկ համարվեցաւ խնդրոց լուծու-մը հակառակ համեմատութեամբ կատարել , որ ներվի ինձ ըսել , անյարմարութեանէ ազատ չէ եւ յառաջագոյն եղած որոշմունքները կրնայ չեղօքացնել :

Յետոյ Ստեփան էֆ. Փափաղեան խօսք առ-նելով Երեսփեան էֆ. ին առարկութիւնը խա-փանելու գիտմամբ , յայտնեց միանգամայն որ արդէն քսան ուխտեալ երեսփոխանք կան ժո-ղովիս մէջ , որոնք երգուեալ են անընդհատ ի-րենց պաշտօնին վրայ գտնվելու , եւ պիտի ջա-նան միշտ մեծագոյն մասին ներկայութիւնը անխափան պահել : Արժանահաւատ անձի մը վկայութեան վրայ հաստատեալ ճշմարտութիւն մը որ օրինաւորութեան կրնայ առաջնորդել , Ահա զիտողութեանս բովանդակութիւնն ու հետեւութիւնը :

Եթէ մեծագոյն մասը վէճի մասնակցի եւ ու-րոշումէն հրաժարի , քրէէն փոքրագունին կամքն է եւ հետեւաբար ապօրինաւոր . եթէ փոքրա-գոյն մասով վէճը սկսի եւ քրէէն մեծագունին ներկայութեամբը ստացվի , ժամը իննին եկօ-

ղը առանց ինչորոյն մէջ կամք ունենալու , ա-ռանց կարծիք յայտնելու կամ յայտնուածները դատելու , մեքենայաբար այն՝ կամ ոչ ի համար ձեռք պիտի վերցնէ . նիւթականութիւն մը ա-ռաջինէն ոչ նուազ անտեղի : Եթէ երկու ան-գամ բացակայութեանէ ետքը՝ մէկ անգամ , ան ալ ո՞վ զիտէ որ ժամուն , ժողովական մը ներ-կայ գտնվի պատշաճութեան բողոքովին չը հակառակելու համար , պարզ ձեւակերպութիւն մը՝ որուն մնասք յայտնի է , ինչպէս ըսինք , եւ օգուտը կասկածելի : Հապա ի՞նչ ընելու է :

Այս տարակոյտը բնական է , զոր ես յառա-ջագոյն նկատելով համարձակեցայ ըսելու թէ մեք+ մեք -կղբ-նց հեք հաշո Վեք+ , բայց լաւա-դոյն դարմանն այս է . ընդունինք Փափաղեան Ստեփան էֆ. ին յայտնած սկզբունքը : Բանը Ազգին անձնանուէր ծառայութիւն ընելու վրայ է : Հոս անձի բաղմութիւնը ինչպէս խօսքի բազմութիւնը մեծ նշանակութիւն չ'ունի . գործ տեսնողը յօժար կամքն է , եւ զօրութիւնը միու-թեան մէջ է : Արդ եթէ ժողովականաց մէկ մա-սը երգուեալ պաշտպան են օրինաւորութեան , ինչո՞ւ ամենքն ալ այնպէս չ'ըլլան , եթէ յօժա-րութիւն ունին Ազգին ծառայելու :

Յայտնի է որ Սրբազան Պատրիարք Հայրը ա-ռանց ժողովոյս բան չէ կարող գործել , եւ ոչ ժողովս առանց Պատրիարքի . եթէ Երեսփոխա-նութիւնը յանուն ժողովրդեան հաւատարմու-թեան երգում կը պահանջէ Պատրիարքէն , ին-չո՞ւ ինք ազատ մնայ նոյն պարտականութեանէն առաջի ժողովրդեան : Օրինաւորութիւնը հոն է ուր պարտականութիւնը փոխադարձ են . մա-նաւանդ որ հանգանակութեան առթիւ պիտի հրաւիրվի ամեն ազգային անհատ պատուոյն վը-րայ խօստում մը ստորագրելու . անհատից խօս-տումը վաւերացնողները հարկ է որ իրենք ալ իրենց պատուոյն վրայ խօսք տուած ըլլան Ազ-գին առջին : Մեր օրէնքը իր մէջը նիւթապէս պատժական մաս չ'ունի , գուցէ հարկ ալ չ'ու-նենայ ըստ որում նպատակը բարեգործութեանէ չաք բան չէ , բայց պէտք է անշուշտ որ խղճի եւ պատուոյ վրայ հաստատեալ վաւերացում մը գոնէ ունենայ : Ուստի , կ'առաջարկեմ այս ի-մաստով ստորագրութեան ձեւ մը :

« Ես ժողովրդեան ազատ քրէէովը ընտրեալ (Այ- ինչ կողմն) երեսփոխան , կը խօստանամ Ազգին լրութեանս առջին հաւատարիմ կենալ իմ յանձն առած պաշտօնիս եւ (այսպէս ժամանակ) անընդհատ կատարել այն պարտականութիւննե-րը զոր Ահմանագրութիւնը իմ վրաս կը դնէ : »

Ստորագրողը գրիչը ձեռքն առնելէն առաջ թող իր խղճին վիճակը քննէ, եւ այնպէս ըստորագրէ. առանկ միայն բացակայութեանց եւ հրաժարի պատճառանքները կը խախտանին եւ ազգային գործադիր մարմինը բարոյական կորով կըստանայ:

Ես ըսի. ժողովս թող վճռէ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՐԲԱԶԱՆ. — Աւխտի առաջարկութիւն մը երեւան կ'ուզայ, որոյ նկատմամբ ես ալ մտադիր էի բան մը գրել. բայց Ոսկան էֆ. կանխեր է նախ քան զիս: Ըստ իս կարեւոր է որ ազգային երեսփոխաններն այս տեսակ ուխտ մ'ընեն կամ խօսաւեանագիր մը ըստորագրեն իրենց պաշտօնը կատարելու համար. ուստի այս առաջարկութեան կարեւորութիւնը ընդունելով պէտք է խնդրոց կարգն անցընել:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Որովհետեւ նոյն իսկ Սահմանադրութեան վերաքննութեան մէջ այս խնդիրը յուզելու տեղը պիտի գայ, ուստի այս գիտօղութիւնն ընելով պարտ կը համարիմ ժողովին հարցնել թէ՛ կ'ուզէ՞ այժմէն խնդրոց կարգն անցնել զայն իբր առանձին խնդիր, թէ՛ Սահմանադրութեան վերաքննութեան ժամանակին վերապահել:

Ժողովականք ընդհանրապէս հաւանութիւն յայտնելով որ այս խնդիրը Սահմանադրութեան վերաքննութեան ժամանակին թողվի, Ատենապետ էֆ. քրէի կը գնէ եւ ժողովը մէկ հակառակ քրէի գէ՛մ ընդհանուր հաւանութեամբ կ'որոշէ զայն:

ԵՌՆՈՒՅԵԱՆ Տ. ԷՖ. — Ժողովը քանի որ ասկէ առաջ հրաժարօղ երեսփոխանաց չ'ենարցանոց հրաժեշտի պատճառը, Սանտիան փաշայի հրաժարականն եկած ատեն չը պիտի կրնայ բացառութիւն մ'ընել եւ զայն ընդունելու պիտի հարկադրի. իսկ յաջորդաբար երեք անգամ բնցակայ գտնվող երեսփոխանաց հրաժարման խնդրոյն գալով ինչպէս որոշված ատենն ալ խօսք ուզեցի:

Ատենապետ էֆ. ընդմիջելով խօսքը՝ կ'ազգարարէ ատենաբանին որ խնդրէն կը շեղի, հետեւապէս Սանտիան փաշայի հրաժարականը քրէի կը գնէ, եւ ժողովն ընդհանուր հաւանութեամբ կ'ընդունի զայն:

1° ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ Զ. ԵՒ Է. ՆԻՍԵՐՈՒՆ

Ատենապետ էֆ. հրաւիրեց ժողովականները որ Զ. նիստի ատենադրութեան վրայ գիտօղութիւն մը եթէ ունին յառաջ բերեն:

ԻՐԷՔՃԵԱՆ Է. ԷՖ. — Նախընթաց նիստին մէջ այդ ատենադրութեան տեսրին վերջին թերթեւունքն երեսը գրված ցուցակի մը վրայ գիտօղութիւններ եղան նախ փախաղեան էֆ.ի եւ երկրորդ իմ կողմէս, արդեօք այս գիտօղութիւնները արձանագրվեցա՞ն, թէ ոչ՝ զանոնք հարկ է կրկնել:

ՓՈՒԱՏԵՆԱԳՐՈՒՐ ԷՖ. — Անտարակոյս արձանագրված են:

ԻՐԷՔՃԵԱՆ Է. ԷՖ. — Լաւ, ինչու ուրեմն նորէն գիտօղութեան կ'ենթարկվի:

ՓՈՒԱՏԵՆԱԳՐՈՒՐ ԷՖ. — Արդարեւ անցեալ անգամ Զ. նիստի ատենադրութեան վրայ գիտօղութիւններ եղան, բայց երեսփոխանաց ամենուն ձեռքն անցած չ'ըլլալով ատենադրութեան տեսրերը, հարկ եղաւ վաւերացուիլ այս նիստին թողուլ. հետեւապէս անոնք որ անցեալ նիստին արդէն գիտօղութիւն ըրած են, աւելորդ աշխատութիւն մը յանձն առած պիտի ըլլան զանոնք կրկնելով:

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Կը յիշեմ որ եղած գիտօղութիւններն ատենադրութեան կցված շքանուններուն ցուցակին կը վերաբերէին, զոր ժողովը չը կրնար իբր ատենադրութեան մասն ընդունիլ քանի որ ժողովին քննութեանը չ'է ենթարկված:

Ատենապետ էֆ. քրէի կը գնէ Զ. նիստի ատենադրութիւնը. ժողովն ընդհանուր հաւանութեամբ կ'ընդունի զայն և կ'անցնի Է. նիստի ատենադրութեան վրայ իր գիտօղութիւններն ընելու:

Փախաղեան Ս. էֆ. կը յայտնէ թէ իր երկար մէկ խօսքը ամբողջ՝ որոյ գլխաւոր մասերն ի գիր առած էի կ'ըսէ նոյն օրը, զուրո մնացած է ատենադրութենէն, հետեւապէս կը տրամադրվի կարդալու: Ժողովականք ուսմանք կը դիտեն թէ քանի որ գրաւոր էր, նոյն օրը նիստը չը վերջացած Իււանին պէտք էր յանձնել փախաղեան էֆ. կը պատճառէ թէ իրմէն ուղղօղ չ'է եղած ձեռագիրը:

Ատենադպիր էֆ. դիտել կուտայ նախ թէ ատենաբանն ինքնին պէտք էր աւանդել Իււանին իր կարդացած ձեռագիրը. երկրորդ՝ թէ փախաղեան էֆ. տպարան հանդպելով տպագրութենէ առաջ նշմարած է թէ իր խօսքն ամբողջ չ'է, եւ ասոր համար յատկապէս ծանօթութիւն տալու համար Ատենադպիրն դիմած է եւ ինք Ատենադպիրը ազաչած է զանի որ գեռ ժամանակ կայ տանի հասցնէ տպարանին. փախաղեան

էֆ. չ'է ուղած կ'երեւայ այս աշխատութիւնը յանձն առնուլ, ուստի եթէ պակասութիւն մը կայ այս մասին եւ թէ պատասխանատուութիւն, բողոքովին իր վրայ կը մնայ եւ չ'ունի ընաւ իրաւունք դանդատելու կ'ըսէ:

Եղելութիւնը խոստովանելով Փախաղեան էֆ. զանազան պարագաներ մէջ կը բերէ եւ վերջապէս խօսք առնելով կ'ընթեռնու հետեւեալը:

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Եթեմերորդ նիստի ատենադրութեան երես 98 երկրորդ սիւնակին մէջ խօսքս նշանակված է թէ՛ «Ռուսինեան եւ Եուսուֆեան էֆէնտիներու մէջ եղած բանակցութեանց վրայ խօսք ունիմ» են:

Գարձեալ երես 104 երկրորդ սիւնակին մէջ խօսքս նշանակված է, Իւթիւճեան էֆ. ին ատենաբանութենէն ետքը թէ՛ «Յարարերութեանց խնդիր մը առաջարկեցի, թող ներկայանայ եւ հարցվի ժողովին» եւ այլն:

Ատենադրութիւնն ալ կը ցուցնէ թէ ես առաջարկութիւն մ'ըրած եմ, եւ Իւթիւճեան էֆ. էն առաջ խօսելով. այդ խօսքս ամբողջապէս չը կայ ատենադրութեան մէջ, կ'երեւի թէ Իււանադպիրը չ'են նշանակեր, կարծելով թէ գրաւոր թղթի վրայ կ'արտասանեմ. գրած էի, բայց ոչ ամբողջ. ահա հոս այժմ կը ներկայացնեմ:

«Ռուսինեան էֆ. նախորդ նիստին մէջ ուզեց մեզի վտանդ մը ցուցնել քրէտուփին մօտ. այդ վտանգը ընտրական իրաւանց մէջ կեդրոնին կողմէն միջամտութիւն ընելը գտաւ, կարծելով թէ առաջնորդ մ'ընտրվելու վրայ է, եւ երեսփոխանութիւնն ինք ընտրել ուզելով, դաւառին ընտրական իրաւանց բռնաբարութիւն կ'ընէ: Այս մտօք Ռուսինեան էֆ. ըսաւ իր ատենաբանութեան մէջ, «Իսկ եթէ Սոյ աթոռակալը Կիլիկիոյ առաջնորդը չ'է, հապա՞՞ր է Կիլիկիոյ առաջնորդը, ցուցէ՞ք որ երթան ընտրեն»:

«Ես ցուցնեմ որ Կիլիկիոյ վիճակը չ'է թէ մէկ, այլ 7—8 առաջնորդներ ունի. ահաւասիկ»

«Հալէպի, Մարաշի, Անտիօքի, Այթիպի եւ Ռուֆայի միացեալ վիճակաց առաջնորդն է՝ Մըկըրտիչ Եպիսկոպոս,

- Զէյթունի՝ Սարգիս Եպիսկոպոս,
- Հաճընի՝ Պետրոս »
- Մալաթիոյ՝ Առաքել Վարդապետ,
- Ատանայի՝ Դաւիթ »
- Պէնէմիլի՝ Սրապիոն Եպիսկոպոս,
- Մանճըրլի, Տէրընաէի, Կիւրինի եւ Աշոտի

Չաքարիա Եպիսկոպոս, Յրրուզի՝ Սանտիան Վարդապետ, Տիվրիկի՝ Յակօր Եպիսկոպոս:»

«Ի՞նչ պարագ տեղը ելեր առաջնորդ կը ժընտրուէք եւ նոր առաջնորդ գնել կուզէք. ձեր գնելիքը առաջնորդ մը չ'է, այլ վանահայր մը. Սոյ մէջ վանք մը կայ, որուն Կաթողիկոս Վանահայրը վանահայր է եւ աթոռ պարագ մնացած: Իսկ եթէ պնդէք թէ առաջնորդ մըն է, հապա ի՞նչ են յիշած առաջնորդներս. ուրեմն դուք կուզէք առաջնորդապետ մ'ընտրել, նոր պաշտօնեաց մը՝ որ Սահմանադրութեան մէջ չի կայ. վասն զի սահմանադրապէս առաջնորդապետ մ'ունինք, այն է Կ. Պօլսոյ Պատրիարքը: Ըսէք յայտնապէս թէ կուզենք նոր առաջնորդապետ մ'ընտրվի: Կամ թէ որ հակաթոռ Կաթողիկոս մը, ինչպէս մինչեւ ցարգ եղած է, այնպէս եւ ասկէ ետքը պահել կուզէք, ըսէք յայտնապէս: Աւրեմն Կիլիկիցիք իրենց Կաթողիկոսը, Աղթամարցիք ալ իրենցը՝ եւ Էջմիածնականք ալ իրենց Կաթողիկոսը պիտի ունենան. ահա երեք մարմին, երեք զբաւառ. ահա բաժանուիք, ահա վտանգը, որուն վրայ մեր ընդգիմաբանք բողոքովին լուծեամք կ'անցնին, եւ մեր ցաւն ու զարմանքը կը զբրաւեն»:

«Մեզի համար Սոյ Կաթողիկոս Վանահայրը պիտի ընտրվի, եւ պէտք է որ ընտրվի, ինչպէս կ'ընտրվի Երուսաղէմայ Պատրիարք Վանահայրը»:

«Ահա խնդրոյն լուծման բնական միջոցը. ասկէ զատ ինչ որ ալ ընենք, Եկեղեցւոյ շէտս է, Աղգին շէտս, ընդհանրական կաթողիկոսութեան շէտս»:

«Կ. Պօլսոյ Պատրիարքը բոլոր Թուրքիոյ Հայոց պետն է, Ս. Էջմիածնի ընդհանրական Կաթողիկոսին վտանաւորը. կրօնական խնդիրները Թուրքիոյ Հայոց մէջ, իրենց վերջին լուծուիք Կ. Պօլսոյ Համագումար ժողովին մէջ կը գտնեն, կամ թէ որ առի անձեանհաս ըլլայ, Ս. Էջմիածնի Մայր Աթոռոյն մէջ. Կը տեսնէ՞ք որ Թուրքաստանի մէջ Սոյ Կաթողիկոս, Աղթամարայ Կաթողիկոս, ըստ Սահմանադրութեան արդէն վանական կամ անուանական կաթողիկոսի կարգն անցած են: Մինչեւ անգամ կրնամ համարձակապէս ըսել թէ՛ եթէ Թուրքաստանի մէջ կրօնական ժողով մ'ըլլայ, եւ Սոյ ու Աղթամարայ Կաթողիկոսներ ալ ներկայ գտնվին, Կ. Պօլսոյ Պատրիարքը ի բացակայութեան ընդհանրական Կաթողիկոսին իբրեւ վտանաւորը չ'որին, նախագահ պիտի բաղմի եւ Սոյ ու Աղթամարայ Կաթողիկոս Վանահայրերն ալ անոր

երկու կողմը . անս մենք այսչափ կատարեալ կերպով կ'ըմբռնենք Եկեղեցւոյ եւ Ազգի միութիւնը : Չըսէ՞ք Ս. Էջմիածնի ընդհանրականութեան կողմը գտնվող երեսփոխան էֆէնդիներ , չ'ըսէ՞ք յայտնապէս որ մենք ալ նոյնը կուզենք : Մենք ընտրութեան եղանակին մասին անտարբեր ենք , բայց որովհետեւ այսօր ընտրութեան եղանակը փոխելու միտումներ կայ , որովհետեւ ինչպէս Երուսաղիմայ Պատրիարք վանահօր ընտրութիւնը , այնպէս եւ Սոսոյ ու Աղթամարայ կաթողիկոս Վանահարց ընտրութիւնը՝ նախորդ Երեսփոխանական ժողովով եւ Համագումար ժողովով որոշված էր , եւ այսօր այս որոշումը փոխելու արամագրութիւն կայ , նոր որոշումը չը տրված մենք կուզենք զիտնալ թէ ընտրելին ինչ պաշտօն պիտի ունենայ , առաջնորդ , առաջնորդապետ , վանահայր , ինչ անուն որ ալ տաք , բայց որում անի կաթողիկոս մըն է , եւ կրնայ եպիսկոպոս ձեռնադրել , որ եկեղեցւոյ բարձր աստիճանն է , հարկ է որ այժմէն որոշվի թէ ինչ կերպով յարաբերութիւն պիտի ունենայ Կ. Պօլսոյ Պատրիարքին հետ , կամ իրբեւ մասնաւոր վիճակի կաթողիկոս՝ ընդհանրական կաթողիկոսի ֆոխանորդին հետ , կամ իրբեւ մասնաւոր Առաջնորդապետ՝ ընդհանուր Առաջնորդապետին հետ , եւ իրբեւ մասնաւոր Առաջնորդապետ՝ իր վիճակին Առաջնորդաց հետ , եւ կամ իրբեւ կաթողիկոս Վանահայր մը՝ Կ. Պօլսոյ Պատրիարքին հետ : Այս յարաբերութիւնները պէտք է որ նախ դժվին , որպէս զի բաժանման ու երկպառակութեան երկիւղները փարատին , հակաթուութիւնները վերնան եւ բաղձացված միութիւնը հաստատվի : Կաղաչեմ չ'ըլլայ որ ըսվի թէ յարաբերութիւնները ետքի գործ են , նախ ընտրութիւնն ըլլայ եւ ապա յարաբերութիւնք կը հաստատվին : Ասանկ ընելու ըլլանք , շատ պիտի սխալինք , Գէորգ կաթողիկոսի ընտրութեան ատեն ալ նախ բարեկարգութիւն , Պալատէնեայի բարձու ըսվեցաւ , եւ ապա ընտրութիւն . վերջը զիջում եղաւ , իրր թէ կաթողիկոսը միջնորդ ըլլալով պէտք եղաւ որ նախ ընտրութիւնն ըլլայ , եւ ապա անոր միջոցաւ բարեկարգութիւնը հաստատվի . ինչ եղաւ չորս տարիէ ի վեր . . . »

Արի զիտողութիւն մը . երես 103 առաջին սիւնակին մէջ իմ խօսքս թերի ըմբռնված եւ անիմաստ մնացած է , որ ասանկ ըլլալու է . « Սրբազան Պատրիարքը բարձրէն բունց խընդիրը , մեր ըսածը տարբեր է . չ'է թէ Պատրի-

արքին եւ Էջմիածնայ կաթողիկոսին մէջ եղած յարաբերութիւնն է որ կ'առաջարկենք , այլ ըստ որում Պատրիարքը զլուխ է Օսմանցի Հայոց , բոլոր Թուրքիոյ Հայոց առաջնորդաց եւ առաջնորդապետաց , Սոսոյ եւ Աղթամարայ կաթողիկոսաց հետ յարաբերութիւն ունի , այս յարաբերութիւնը ինչ օրինաց վրայ հիմնեալ է : նոյն իսկ կեդրոնէն վաւերացման խնդիրն ալ յարաբերութիւն մըն է , քըւէի դրէք , եթէ երեսփոխանութիւնն իմ առաջարկութեանս կարեւորութիւնը չ'ընդունի , լաւ » .

Արի զիտողութիւն մ'ալ . երես 106 երկրորդ սիւնակին մէջ իմ խօսքս հասկցվելու համար ասանկ ըլլալու է . « Կերեւի որ այս գործը շատ պիտի երկարի . եթէ զիտնանք որ ասան ատեն Ընդհանուր ժողովը իրաւունք ունի հարկ տեսած մասերուն վրայ վերաքննութիւններ ընելու , այն ատեն արդի վիճաբանութիւնն շատ կը կարծի » :

ԱՅՎԱՏԵԱՆ ՄԱՏ. ԷՖ. — Առաջ ի նպաստ փափաղեան էֆ. ի խօսեցայ , բայց այնքան պարագաներ անցեր են մէջ տեղ , մանաւանդ երբ ինք կը խոստովանի թէ ուզվի է իրմէն ձեռագիրը եւ ինք չ'է փութացեր տալու , կ'առաջարկեմ որ պէտք է ետ մնայ այդ ձեռագիրը , որովհետեւ չ'ենք կրնար յիշել իր բոլոր խօսածը եւ ինչպէս կրնանք զիտնալ թէ իր չը խօսածն ալ չ'է գրեր այսօր :

ՔՕԼՕԼԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Չ'եմ հաստատեր թէ փափաղեան էֆ. բան աւելցուցած է իր խօսքին մէջ , բայց կը տեսնեմ որ ամեն կանոնի դէմ է՝ ամիսէ մը ետքը դրի առնուլ խօսված խօսք մը եւ այնպէս ներկայացնել հոս :

ՂԱՋԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Է. նիստի ատենագրութեան 103րդ երեսը իմ երկու խօսքս չ'է արձանագրված . նախ ըսեր էի որ ձախող յարաբերութիւնք չ'որոշված նոյն աթոռոց գահակալներուն ընտրութեանն ու վաւերացման ուրիշ ըլլալու որոշումը եւ քըւէարկութիւն չը կրնար ըլլալ » . երկրորդ՝ երբ Ատենապետ էֆ. չը լսեց իմ խօսքիս , ըսի որ « երեսփոխանութիւնը իւր ձեռնհասութենէն վեր Եկեղեցական Համագումար ժողովոյ որոշման հակառակ որոշում եւ քըւէարկութիւն կ'ընէ , երեսփոխանական պարտաւորութեամբ կը բողոքեմ » . եւ խօսքս Գիւանին ուղղելով՝ առաջարկեցի որ ըսածս արձանագրվի , յորմէ արձանագրվելու հաճութիւն եղաւ , ուստի կը խնդրեմ որ ստոնք ալ արձանագրվին :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Ատենագրութեան 107րդ

երեսին մէջ ըսված է , « յետագայ նիստին համար խնդրոց կարգն որոշվեցաւ նախ՝ վաւերացում ընտրութեան Սոսոյ կաթողիկոսին , եւ յետոյ կարգին մէջ յիշեալ խնդիրները » : Արդ՝ ձեռքս ունելով ժողովոյ բոլոր նիստերու հրաւիրագրերը , կը տեսնեմ որ երկրորդ նիստէն սկսեալ մինչեւ եօթներորդին խնդրոց կարգին մէջ կը գտնվի սա խնդիրը . « զիտողութիւնք երեսփոխանաց Գործադիր Յանձնաժողովոյ տեղեկագրին թերութիւնը լրացնելու համար » : Է. նիստին մէջ , ինչպէս ատենագրութիւնը կը վկայէ , ժողովը դարձեալ կարգ խնդրոց որոշված ատեն զայն եւս պահած է անոր մէջ միւս խնդրոց հետ , եւ Ը. նիստին հրաւիրագրին խնդրոց կարգին մէջ ալ յիշված է , իսկ Թ. նիստի խնդրոց կարգէն վերցած . սվ վերցուց , եւ սվ փոփոխեց այս որոշումը :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Այդ ատենագրութեան չը վերաբերի , նոր խնդիր մըն է որ կը յարուցանէք եւ նոր առաջարկութիւն մը :

ԱՅՎԱՏԵԱՆ ՄԱՏ. ԷՖ. — Ատենագրութեան 103րդ երեսին մէջ Օգոսէն էֆ. ի մէկ զիտողութիւնը կ'երեւի , Սոսոյ կաթողիկոսի ընտրութեան վաւերացման խնդիրը յաջորդ նիստի թողելու համար , որում Ատենապետ էֆ. հաւաներ է իրաւացի գտնելով զայն , սակայն այն առաջարկութիւնը ի սկզբանս ես ըրի , բայց ատենագրութեան մէջ յիշված չ'է :

Ատենապետ էֆ. քըւէի կը դնէ Է. նիստի ատենագրութիւնը եւ ժողովն ընդհանուր հաւանութեամբ կ'ընդունի զայն :

Պահ մը ատենանը կ'ընդհատի , եւ ժողովը սակաւ հանգիստ առնելէ ետքը՝ կ'ըսկսի շարունակվի :

ՔՕԼՕԼԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Խնդրոց կարգին շանցած ժողովին կը յիշեցնեմ որ , Ստեան էֆ. ասկէ առաջ ատենապետութեան պաշտօնէն հրաժարած ատեն՝ ժողովը որոշած էր իր ներկայութեան յուղել այս հրաժարականին խնդիրը . արդ՝ քանի որ Ստեան էֆ. այսօր ներկայ է , ժամ է որ ժողովը իր որոշումը գործադրէ :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՐԲԱՋԱՆ. — Քանի անգամ որ Ստեան էֆ. ի հրաժարականը ժողովին եկած է , ժողովը միշտ աղաչած է զինքը որ այս պաշտօնն ստանձնէ . Բայց Ստեան էֆ. չը հաճելուն՝ վերջապէս կախ ձեռք խնդիրը անոր ներկայութեան յուղելու . նպատակաւ , մինչդեռ

ուրիշ հրաժարականներ առանց զիտողութեան ընդունած էր :

Կ'աղաչեմ զՍտեան էֆ. որ չը պնդէ իւր հրաժարականին վրայ եւ անցնի ատենապետի աթոռը , ապա թէ ոչ արհամարհած կ'ըլլայ ըզժողովը՝ որ այնքան պատիւ կ'ընէ իրեն եւ զժողովիւն մը կը խնդրէ իրմէ :

ՔՕԼՕԼԵԱՆ Ա. ԷՖ. — Ես երեմիա Սրբազանին նման չ'եմ ըսեր որ ժողովը ուրիշ հրաժարականներու կարեւորութիւն չ'ընծայելով միայն Ստեան էֆ. ի հրաժարականին կարեւորութիւն տալուն համար որոշած ըլլայ անոր ներկայութեան յուղել այս խնդիրը , այլ վասն զի Ստեան էֆ. միշտ Ազգին ծառայութիւններ ըրած է , զոր ոչ ոք կը ժխտէ , եւ մանաւանդ որ՝ ինք ատենապետի պաշտօնին կոչված ատեն՝ զայն ընդունեց եւ յայտնեց թէ ինչ պայմաններով կրնայ վարել զայն : Ահա այս պարագաներուն համար է որ ժողովն անոր հրաժարականը չ'ուզէր ընդունիլ , եւ կ'առաջարկէ որ կամ անցնի իւր աթոռը եւ կամ բացատրէ իւր հրաժարականին պատճառը :

ՕՏԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Բաւական խօսք չ'ունիմ շնորհակալութիւնս յայտնելու այն ազնիւ զգացմանց համար , զորս ժողովականք այնքան վեհանձնաբար կը յայտնեն ինծի : Եթէ ատենապետի պաշտօնէն հրաժեշտ տալէս ետքը մէկ քանի անգամ ժողովոյն ներկայ չը գտնվեցայ , պատճառն այն է՝ որ կը վախնայի իմ արժանիքէս վեր այդպիսի զգացմանց արտայայտութեան մը հանդիպելու : Հետեւաբար մեծ էր վարանմունքս . մէկ կողմէ այնպիսի պատճառներ ունէի , որք ինծի արգելք կ'ըլլային այս պաշտօնը շարունակելու , եւ միւս կողմէ՝ ժողովոյն երկու անգամ հրաժարականս չ'ընդունիլն իմանալով կը խելամոռի թէ պիտի պնդէ իւր որոշման վրայ , եւ անոր այս որոշ կամացը դէմ յաճախել կենալ՝ աններելի անքաղաքաւորութիւն մը կ'ըլլար իմ կողմէս : Աւստի ամեն անգամ որ ժողով կը գումարվէր , կուղէի ներկայ գտնվիլ , բայց անս շուարեալ եւ չը փոթեալ չ'էի կրնար զիտաւորութիւնս գործադրել : Այս վարանումս ժողովոյ ծանօթ ըլլալով կը յուսամ որ կը խնայէ ինծի , կը յուսամ որ առանց բացատրութիւն ուղեւու հրաժարականս կ'ընդունի եւ զիս այս ծանր կացութենէն կ'ազատէ :

Իմ հրաժարականիս պատճառը անձնական սկարութիւնն է՝ , այս պատահական պատճառ

պիտանոր յարմարութիւնն ալ ունի որ եկեղեցականը ալ կրնան ժողովոյ ներկայ զտնօրինի մինչդեռ կիրակի օրերը իրենց հոգեւոր պաշտաման պարապելով ատեն չ'են ունենար ժողովին դալու : Կամարս — Ե. Յ. ՅԱՐԱՆՅԱՆ

ՂԱԶԱՌՈՒԵԱՆ Ք. Է. Յ. — Կիրակի օրը չ'են օրինաց շարաքիւնն նման բողոքովն անգնողի նախքեալ օր մը չ'է, այլ պարեգործութիւններ կրնան կատարվիլ միայն թէ՛ յոռնիսեան Էփի ըսածին պէս Դրան դիւաններուն վերաբերեալ եւ այս կարգի աշխարհային գործերը չ'են կրնար անցնիլ : Կարգ Կոմ. Կոմս Կոմս

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. Է. Յ. — Ինչպէս ասկէ անոջ ալ առաջարկած եմ նորէն կը կրկնեմ որ ժողովը փոփոխակի կըրակի եւ ուրախ օրերը զուստ զո անոր զանա՛ս — Ե. Յ. ՅԱՐԱՆՅԱՆ

ան սրբի զի ինչ — Ե. Յ. ՅԱՐԱՆՅԱՆ

այն ժամ զո միտով — Ե. Յ. ՅԱՐԱՆՅԱՆ

այն ժամ զո միտով — Ե. Յ. ՅԱՐԱՆՅԱՆ

Ուրիշ — Այս ժ. Ե. Յ. նիստին առաջին երեսին սկիզբը «Ատենապետ Օտեան Գ. Է. Ֆ.» ըսվածը պիտի ըլլայ «Ատենապետ Աղաբէկեան Ս. Է. Ֆ. (Փոխատենապետ)» :

մարդիկ որով եւ ոչ մէկուն զրկանք մ'եղած կ'ըլլայ : Կոմ. Կոմս Կոմս

Ատենապետ Է. Ֆ. այս առաջաճայն կարծիքներուն առջեւ խնդիրը քուէի կը դնէ եւ ժողովը մեծագոյն մասամբ կ'որոշէ յառաջիկայ նիստը կազմել ամսոյս 20ին կիրակի օրը :

Ատենապետ Է. Ֆ. ժողովին կը ծանուցնէ թէ Կիւմիւշկէրաան Ռուբէն եւ Տիգրան Է. Ֆ. ներք երեք անգամ յաջորդաբար բացակայ դանիւմ են ժողովին, եւ հետեւեալը հրաժարեալ կը համարվին, ըստ նախորդ որոշման ժողովին :

Ատենապետ Է. Ֆ. ժողովին :

Ատենապետ Է. Ֆ. ժողովին :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Փ. ՕՏԵԱՆ ԱՏԵՆԱԳՊԻՐ ՌՈՒՍԻՆԵԱՆ

Ատենապետ Է. Ֆ. ժողովին :

Ատենապետ Է. Ֆ. ժողովին :

Ատենապետ Է. Ֆ. ժողովին :

Ատենապետ Է. Ֆ. ժողովին :

Ատենապետ Է. Ֆ. ժողովին :

1870 թ. Ե. Յ.

ԱՏԵՆԱՊԵՏ Փ. ՕՏԵԱՆ

Ատենապետ Է. Ֆ. ժողովին :

ԳԻՆ Զ ՂՐՈՒՇ

ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՆՏՈՒԿԻՆ

Կը ծախվի ի Գիւանտտան Պատրիարքարանի ի Ղարաթիա ,
Եւ կը գտվի ամեն գրախաճառ այց քով և Եկեղեցեաց բանկալները :